

דבר ראש המחלקה, פרופ' קימי קפלן:

קוראות וקוראים יקרים שלום וברכה.

שנת הלימודים האקדמית יצאה לדרכה ואנו מקבלים בשמחה את התלמידים החדשים שהצטרפו אלינו בכל התארים – ברוכים הבאים! לוקח זמן להתאקלם, להיכנס לשגרת לימודים, לתהות על קנקנם של המרצות והמרצים, ולהתחקות אחר טיבה של חשיבה היסטורית-ביקורתית. אני משוכנע שהכלים שאנו רוכשים בלימודינו במחלקה מועילים וחשובים למעגלי חיים רבים שהם מעבר לזירה האקדמית.

בשנה החולפת נחשפה לעין כל רמת ההוראה הגבוהה של המרצות והמרצים במחלקה שלנו. ד"ר דברה קפלן זכתה בפרס מרצה מצטיין והצטרפה לשלושה חברי סגל נוספים מהמחלקה שזכו בפרס זה בעשור האחרון. אין זה מקרה שכל אלה שלמדו ולומדים אצל דברה חווים חוויה

אינטנסיבית ומרתקת שנחרטת בזיכרונם. בנוסף לכך, המחלקה זכתה בפרס המחלקה המצטיינת בהוראה באוניברסיטה כולה. פרס זה, מטעם סגן הרקטור, פרופ' אמנון אלבק, מבוסס בעיקר על משובי התלמידים בכל הקורסים, כלומר שההערכה לה זוכים חברי הסגל בקרב תלמידיהם היא גבוהה מאוד. אני מסיר את כובעי בהערכה רבה בפני עמיתיי על הישג זה; המשימה לשמר רמת הוראה גבוהה מאוד מאתגרת לא פחות מהזכייה בפרס, ואנו מתחייבים לעשות הכל בכדי לעמוד בה.

הפעילות המחקרית הענפה של חברות וחברי הסגל ושל תלמידי המחקר מתבטאת באופנים רבים ומגוונים: הצעות מחקר ועבודות מוסמך ודוקטור שקוצרות הערכות חיוביות מפי גדולי המומחים בישראל ומחוצה לה, חברי סגל ותלמידים מפרסמים מאמרים וספרים, הרצאות נישאות בכנסים אקדמיים וחברי סגל משתתפים בשיח הציבורי.

חלק משמעותי מאוד של העשייה המחקרית הרבה מתאפשר הודות לקרן שהקימה משפחת קושיצקי על שם ישראל וגולדה קושיצקי, ולמספר קתדראות שמופקדות בידי חברי סגל של המחלקה. משפחת קושיצקי היקרה, אנו אסירי תודה לכם!

התפקוד היומיומי של המחלקה מתאפשרת ונסמכת על עשייה אדמיניסטרטיבית אינטנסיבית, ועל מלאכה זו מנצחת מרכזת המחלקה המוערכת שלנו, גב' כוכבה עקרבי, ומסייעת לה גב' חן אברהם שהצטרפה אלינו לאחרונה. עוד חבים אנו הרבה לגב' עליזה היימן על עבודתה המסורה בתחזוקת אתר המחלקה ועמוד הפייסבוק שלה. תודה רבה לכן מכל הלב. אני מודה עוד למערך המנהלי של האוניברסיטה על הקשב הנכונות והסיוע, ותודה מיוחדת לצוות לשכת הדקן בהובלתה של גב' מיה יונתי. זוהי הזדמנות לאחל דרך צלחה לזקן הנכנס, פרופ' ירון הראל, איש המחלקה שלנו, ולהודות לזקן היוצא, פרופ' אלי עסיס, על מסירותו הייחודית ומעוררת ההשראה. לולא מסירותו ונחישותו של פרופ' יגאל לויין עלון זה לא היה רואה אור; כולנו חבים לו על העלון היפה, העשיר ורב העניין שמונח לפניכם.

קריאה מהנה ואיחוליי לעמיתיי חברי סגל המחלקה ולתלמידינו לשנת לימודים מאתגרת ומוצלחת.

שלכם כתמיד, קימי

חברי סגל פורשים

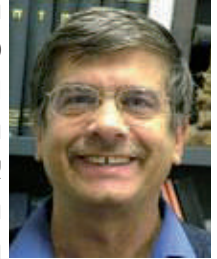
כבן למשפחה אשכנזית, מה הביא אותך להקדיש את חיך האקדמיים, ולא רק אותם, דוקא לחקר רבנות ויהדות ארצות האסלאם והמזרח?

אכן, אבי נולד בארצות הברית, ואמי נולדה בירושלים בעת שהוריה ניסו להתבסס שם בסוף שנות העשרים של המאה העשרים (אך לבסוף נאלצו לחזור לארה"ב). הסבים והסבתות שלי הגיעו לארצות הברית כילדים צעירים מאד, בשלהי המאה ה-19, ממזרח אירופה. כך שהעניין שלי ביצירה של חכמי ארצות האסלאם בעת החדשה, איננו בבחינת 'עבודת שורשים' אישית. אבל, כבר בשנות התיכון, וכן בשנות השירות הצבאי, המפגשים שלי עם אנשים שהם או הוריהם עלו מארצות האסלאם עשו עלי רושם גדול. התרשמתי שגישת רבים מאנשים אלו לתרבות היהודית, לתורה ולמצוות, שונה באופנים מעניינים ואטרקטיביים ממה שחלק מהמורים בבית הספר ניסו להרגיל אותי. המורים טענו שיש חלוקה ברורה בין 'דתיים' ו'חופשיים' [נך קראו לזה באותם ימים], וכי חשוב להיות ב'מחנה' הנכון ולנקוט יחס מסתייג ממי שאיננו שייך למחנה זה. אבל אצל יוצאי ארצות האסלאם, התרשמתי שהמצב שונה. כאשר שאלתי את אחד המורים בתיכון, מדוע זה כך, הוא השיב: 'הם חלשים'. אבל אף אחד לא היה יכול להסביר לי, מי הרבנים אשר ציבור זה יונק ממנו את הגישה הבלתי מקטבת הזאת. עם הזמן אמרתי לעצמי, ש'כאשר אנדל' אברר עניין זה.

ומה עשית לאחר סיום השירות הצבאי?

לקראת סיום השירות הצבאי באביב 1971, אמר לי מפקד היחידה, יואל בן פורת (ז"ל), שאם 'אכפת לי מהמדינה' עלי לחתום קבע על מנת לדאוג לביטחונה. עניתי לו, שביטחון המדינה איננו תכלית, אלא אמצעי למטרה. והמטרה היא, קיום חברה יהודית ראויה במדינת ישראל. היות ואני רוצה לברר לעצמי מה היסודות לכינון חברה כזאת, בכוונתי ללכת ללמוד בישיבה. יואל בן פורת אמר לי, שאם אני כך נוטש את הביטחון, אני בוגד. לא השתכנעתי שכך הדבר, לא חתמתי קבע, והלכתי ללמוד בישיבה. אחי הצעיר נעם (כיום פרופ' נעם זוהר) התחיל באותה עת ללמוד במסגרת ההסדר בישיבת הכותל, אז הלכתי ללמוד שם. אבל כל התלמידים היו צעירים ממני בכמה שנים. אז לאחר כמה זמן עברתי ללמוד בישיבת מרכז הרב, שם היו לא מעט תלמידים לאחר השירות הצבאי. בין האנשים שאיתם למדתי חברותא היו מאיר (מרטין) לוקשין, שלימים נהיה פרופ' לתנ"ך באוניברסיטת יורק; הרב דב ברקוביץ; יגאל

השנה נפרדה המחלקה משלשה חברי סגל שיצאו לגמלאות: פרופ' גרשון בקון ופרופ' משה רוסמן, שניהם מותיקי המחלקה ומבכירי חוקרי יהדות מזרח אירופה, ופרופ' צבי זוהר, מומחה ליהדות המזרח ולהיבטים המשפטיים של חיי היהודים בקהילות השונות, שנקלט למחלקה לפני מספר שנים, עם שילוב התכנית ליהדות זמננו בתוך המחלקה. בגיליון הקודם ראיינו את פרופ' בקון ורוסמן, והשנה שוחחנו עם פרופ' זוהר.

פרופ' זוהר, תוכל לספר לנו מעט על חיך לפני הגעתך לעולם האקדמי? היכן גדלת, היכן התחנכת, ומה היו לדעתך התחנות שהשפיעו על המשך חיך?

נולדתי בארצות הברית. הורי היו פעילים בשנות הארבעים בתנועת 'השומר הדתי' ועלו ארצה בשנת 1958 כאשר הייתי בן תשע. למדתי בבתי ספר ממ"ד 'מוריה' בתל אביב ולאחר מכן בתיכון 'צייטלין'. המורה שלי לגמרא בכיתות ט-י היה הרב שמעון פרידלנדר (אביו של יהודה פרידלנדר, לימים הרקטור של בר אילן), וממנו למדתי לאהוב את לימוד התורה בכלל ולימוד החלקים ההלכתיים בגמרא בפרט. כמו כן, למדתי במגמה מזרחנית תחת המורה האגדי ד"ר זב עירון, ולמדתי להעריך ולהוקיר הן את השפה הערבית הן את התרבות האסלאמית, ולהתייחס בכבוד למרחב הערבי-מסלמי שאנו חיים בקרבו, למרות 'הסכסוך'. אחד מחברי הטובים באותן שנים היה יצחק אסקוף (כיום הרב ד"ר יצחק אסקוף) שעלה עם הוריו מקהילת חלב שבסוריה בדרך-לא-דרך, לאחר שאביו סבל קשות מידי השלטונות כי נחשד (ככל הנראה בצדק) כמי שסייע לאחרים להימלט ולעלות ארצה. לאחר התיכון התגייסתי באופן טבעי לחיל המודיעין, ושירתתי ביחידה שמספרה כיום 8200 אבל אז כונתה '515'. כאשר הגעתי לשם שאלו אותי אם אני יודע מה מקור המספר של היחידה, עניתי שאינני יודע, והסבירו לי: היחידה מכונה 515 כי יש כאן 500 עיראקים ו-15 אשכנזים. אינני חושב שזה היה היחס המספרי המדוייק, אבל היו ביחידה הרבה אנשים שהם או משפחתם הגיעו ארצה מארצות המזרח התיכון וצפון אפריקה, ובכללם הרבה יוצאי עיראק שהיו גורם חשוב מאד בייסוד חיל המודיעין של צה"ל. הלימודים שלי בצייטלין והחוויות שלי בעת השירות הצבאי, יחד עם החינוך שקיבלתי מהורי אשר שילבו הגשמה ציונית ודתית עם כבוד והערכה לכל הנברא בצלם, השפיעו על המשך חיי.

שנה לפני שהתחלתי ללמוד בירושלים, הקים הרב ד"ר (לימים הרב פרופ') דוד הרטמן מסגרת לימודים בירושלים, שהיתה בעצם בית מדרש מסוג מיוחד. מי שלמדו שם באותה עת היו תלמידים יוצאי ישיבות, בעיקר ישיבות הסדר, אשר מאד אהבו ללמוד תורה, אך מאד לא אהבו שיגידו להם שיש מגוון של שאלות ונושאים שעליהם אין לשאול ושמקומם אינו בין כותלי בית המדרש. בלא שכל אחד מהם יוכל להגדיר לעצמו בדיוק מה הוא רצה, השאיפה שלהם היתה ללימוד תורה במסגרת שבה יש אפשרות לשילוב מלא של הידע התורני עם כל הידע האנושי באשר הוא. לימוד תורה בעמקות, אך ללא מישטור רעיוני. בית מדרש כזה היה חזונו של דוד הרטמן, והתקבצו אליו תלמידים בעלי עצמאות מחשבתית ובעלי יכולות לימוד מאד מרשימות. הלימודים בבית המדרש התנהלו כך, שהיה שיעור שבועי, שניתן על ידי התלמידים עצמם, ברוטציה. לא היו המוני תלמידים, כך שיצא לכל אחד להעביר שיעור כפעם בשלושה חודשים. כל אחד מן השיעורים הללו הוכן באופן מרשים ובהשקעה רבה מאד, ולא מעטים מהם היוו לאחר שנים בסיס למאמרים מחקריים שראו אור בבמות מדעיות שונות, כאשר תלמידים אלו הפכו לחוקרים בכירים באקדמיה. אני עצמי נקשרתי מאד לדרך לימוד זאת, והרבה מכתביתי ויצירתי המחקרית משקף דרך זאת. בעצם, לצד הפעילות האקדמית שלי, הקשרים שלי עם מכון הרטמן נמשכים מאז ועד עתה.

מתי וכיצד הגעת ללמד דוקא בבר-אילן?

התואר שלי מן האוניברסיטה העברית סימן אותי כמי שלמד במכון ליהדות זמננו. כחוקר, היה זה מעולה עבורי, כי יכול הייתי לשלב בין דיסציפלינות שונות בלא שאני צריך לוותר על סוג מסויים של מקורות או גישה מחקרית מסויימת, כי היא מחוץ לדיסציפלינה שלי. אבל, כאשר באתי לחפש משרה בעולם האקדמי, כולם אמרו לי: 'מה שאתה חוקר הוא ממש מאד חדשני ומעניין. אבל אתה אינך שייך לדיסציפלינה (תולדות ישראל/מחשבת ישראל/תלמוד/

סוציולוגיה/אנתרופולוגיה) שלנו.

יש לנו תקן, אבל אנחנו צריכים מישהו בדיסציפלינה שלנו. וזה איננו אתה! אנשים בעלי רצון טוב הבטיחו הבטחות שאחר כך לא יכלו לקיים. וכך התגלגלתי כמה שנים טובות ולימדתי בבאר שבע, במכללות למשפטים וכד', עד

שפרן (לימים הרב פרופ' יגאל שפרן), ואחרים. באתי לישיבה ללמוד גמרא, ובכך התמקדתי. אגב אורחא הכרתי היבטים מהגישה הרעיונית של אנשי מרכז, אבל כבר אז הרשים אותי (ולא לטובה) הפער בין רוחב האופקים של תוכנית הישיבה המרכזית העולמית שאותה הגה הראי"ה קוק ובין מה שקרה בפועל בקרב מי שראו עצמם כממשיכי דרכו. המשכתי בלימודי בישיבה משך כשנתיים וחצי, עד שפרצה מלחמת יום הכיפורים. לאחר כחצי שנה במילואים חזרתי לישיבה, אבל הרגשתי שהאופקים התרבותיים שם הופכים צרים מדי עבורי, והחלטתי לעבור ללימודים באוניברסיטה.

אציין, שתוך כדי לימודי במרכז התחלתי להדריך בסמינרים של תנועת 'גשר', שהיתה אז בראשית דרכה, ונחשבה אז למעין 'מחתרת' כי הן בתי הספר הדתיים והן בתי הספר החילוניים לא רצו שהתלמידים שלהם ישתתפו בפעילות הזאת. רבים מאלו שהגיעו כחניכים לסמינרים באותם שנים היו איפה דוקא בני נוער שסרבו ללכת בתלם, בעלי עצמאות מחשבתית וסקרנות אינטלקטואלית ותרבותית מרשימה.

שתי העבודות שכתבת, גם לתואר השני וגם לתואר השלישי, עסקו בפסיקת ההלכה בקרב רבני ארצות האסלאם בעידן המודרני. מה הביא אותך לעסוק דוקא בנושא ההלכתי?

לימודי בישיבה חזקו והעצימו את מה שקלטתי כבר בלימודי התיכון אצל הרב פרידלנדר: הליבה של היצירה היהודית התורנית האינטלקטואלית היא ההלכה. ההלכה היא גם הקובעת את דפוסי החיים הראויים עבור חיי הפרט והקהילה. לכן היה ברור לי אז (וגם עתה) שבחקר ההלכה טמון הבסיס להבנת עולמם של הרבנים ולהבנת דרכי ההתמודדות שלהם עם המציאות שבתוכה הם חיים. כאשר ביקשתי להירשם ללימודי תואר שני, חשתי שאינני יודע מה הדיסציפלינות הנכונות לטיפול בתחום שאני מבקש לחקור. על כן לאחר בדיקות שונות נרשמתי למכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית, הנוקטת בגישה רב-תחומית. המורים שם אמרו לי, שהנושא שאני מבקש לחקור הוא מאד מעניין, אבל אין מי שעוסק בחקר היצירה ההלכתית של חכמי ארצות האסלאם בעת החדשה. לכן אצטרך בעצם לגלות את הדברים לבדי. וכך היה.

כאשר התחלת ללמוד לתואר השני בירושלים, גם הצטרפת במקביל ללימודים במסגרת אחרת שקמה ממש באותם שנים, מכון שלום הרטמן. מה גרם לך לרצות ללמוד שם?

אתגרי התמורות החברתיות, המשפטיות, התרבותיות וכו' שפקדו ופוקדים את הקהילות היהודיות שבהם פועלים רבנים אלו. אם בארצות האסלאם במפגש עם המודרנה לגוניה במאות ה-19 וה-20, ואם בסוגיות אחרות משך הדורות (כגון בתחום הגיור, שהרי עסקתי רבות בחקר התפתחות ההלכה בתחום זה). אבל תוך כדי כך גם כתבתי על ענייני ליטורגיה (סדר עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים), סוציולוגיה ועוד.

תוכל לספר לנו מעט על פעילותך הענפה מחוץ לאוניברסיטה, וגם מחוץ לעולם האקדמי?

ראשית אציין, שבתוך האוניברסיטה, היתה לי הזכות לעסוק, מעבר להוראה ומחקר בפקולטה למשפטים ובפקולטה ליהדות, גם בענייני התפוצות היהודיות בעולם. זאת, מכיוון שכשנה לאחר הגעתי לאוניברסיטה, הוזמנתי להקים את "מרכז רפורט לחקר ההתבוללות ולחיזוק החינוכיות היהודית". המרכז הוקם ביוזמתו של מר ברוך רפורט (ששנים לפני כן תרם את בניין הפקולטה ליהדות), במטרה להבין טוב יותר את הבעיות בפניהן עומדות הקהילות היהודיות בעולם, ובפרט, הקהילות הבינוניות והקטנות שפעמים רבות אין איש נותן עליהן את הדעת. אני שייך לאסכולה הסבורה, שעלינו לקדם בברכה כל יהודי שרוצה לעלות ארצה – ועם זאת, עלינו לחוש אחריות ולהשתדל לעזור לכל יהודי שבוחר לחיות בחו"ל וחפץ לקיים שם חיים יהודיים כמיטב יכולתו. הפעילות במרכז רפורט כללה קיום קשר עם קהילות קטנות (בפרט באירופה) תוך נסיון לסייע להן בחיזוק החיים היהודיים, ייזום ומימון מחקרים (המחקרים ראו בסדרת פרסומים מושקעת של מרכז רפורט), וקיום כנסים שנתיים שבכל פעם עסקו בנושא אחר הרלוונטי ליהודים בתפוצות. עמדתי בראש מרכז רפורט משך כעשר שנים, ולבסוף המרכז נסגר עקב גילו המתקדם של מר רפורט (שכבר לא היה יכול לדאוג לתיקצוב המרכז) ועקב חוסר המוטיבציה המספקת של הנהלת האוניברסיטה לאתר מקורות מימון חלופיים. אבל שנות הפעילות שלי כראש המרכז הוסיפו לי הרבה סיפוק והרבה מפגשים מרתקים ורבי-עניין עם יהודים וקהילות בחו"ל כמו גם עם חוקרים אשר ניתנה להם הזדמנות לחקור בסוגיות שבדרך כלל אינן מעניינות את האקדמיה הישראלית. ובנוסף, הייתי קשור למגוון יוזמות שהמשותף להן הוא הרצון לחשוף בפני הציבור היהודי את העושר ואת הרלוונטיות להווה של התכנים והערכים הטמונים ביצירתם של חכמי ארצות האסלאם בעת החדשה.

שלקראת שנת הלימודים תש"ס הוחלט בבר אילן לפתוח תכנית ליהדות זמננו. נשיא האוניברסיטה דאז, פרופ' משה קוה, פנה אלי והציע לי לעמוד בראש התכנית הזאת. וכך הגעתי לבר אילן.

אם כן, כיצד קרה שרוב שנותיך בבר אילן לימדת חצי משרה במשפטים וחצי בפקולטה ליהדות?

כעבור כשנתיים לא יכול הייתי להמשיך במסגרת יהדות זמננו, תוכנית שעצם קיומה לא שימח חלק מן המחלקות הוותיקות. אבל בזכות מעורבותם של אנשים באוניברסיטה, שהכירו אותי ואת טיב עבודתי, הוחלט שאלמד בפקולטה למשפטים תוך הרחבת ההגדרה של 'משפט עברי' כך שיכלול גם את חקר ההלכה בעת החדשה, וכן במסלול ליהדות ארצות האסלאם, שהיה אז מחוץ למחלקה לתולדות ישראל. לאחר שנים, כאשר מסלול זה והתוכנית ביהדות זמננו מוזגו לתוך המחלקה לתולדות ישראל ולאחר פרישתם של כמה מחברי הגווארדיה הוותיקה במחלקה שבזמנו התנגדו לכך, השתלבתי במה שהיום נקראת המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו.

איך הסתדרת עם השילוב הבין-מחלקתי הזה, בין משפטים לתולדות ישראל? הוא הקשה עליך, או שדוקא פתח לפניך אפשרויות חדשות?

בדיעבד, העובדה שלימדתי חצי במשפטים וחצי בפקולטה ליהדות, היתה לטובתי. ראשית, במסגרת הפקולטה למשפטים יכול הייתי להתמקד יותר בהיבט התוכן ההלכתי, ואילו בפקולטה ליהדות הייתי יכול להביא לידי ביטוי היבטים היסטוריים וחברתיים (אמנם בשני המקורות שילבתי בין ההלכתי לחברתי, אבל במינוחים שונים). ושנית, הגם שאני מתראיין לעלון של המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו, עלי להודות על האמת: הסיעתיות והפלגנות שאיפיינו משך שנים את הפקולטה למדעי היהדות ואת המחלקה לתולדות ישראל – לא התקיימו בפקולטה למשפטים. בתקופות אלה היתה עבורי הפקולטה למשפטים אי של יציבות, של סדרים תקינים ושל רצון טוב. זאת ועוד, המשכתי כל השנים הללו להיות מעורב כחוקר בכיר במכון הרטמן בירושלים, וכך יכול הייתי לעסוק בנחת בנושאים שעניינו אותי.

כיצד אתה מגדיר את עצמך? סוציולוג? היסטוריון? חוקר הלכה?

כפי שניתן להבין מכל האמור לעיל, אני ממש משתדל מאד לא ליפול לתוך אילוצים של הגדרה דיסציפלינרית. התחום העיקרי שאותו אני חוקר הוא המפגש של חכמי ההלכה עם

ולבסוף: באופן רשמי, פרשת לגמלאות כבר לפני יותר משנה. מה עשית מאז? יש לך תכניות לעתיד?

פרשתי לגמלאות בראשית שנת הלימודים תשע"ח. זמן לא רב אחר כך, בתחילת ינואר, יצאתי לחצי שנה לארצות הברית, שם לימדתי באוניברסיטת ברנדייס ושבתתי והכרתי פנים מעניינות של הקהילה היהודית בארצות הברית, הן באקדמיה, הן בקהילת 'שערי תפילה' בעיר ניוטון שבקרבת בוסטון, הן בקהילות ומסגרות יהודיות שם הוזמנתי להרצות בחוף המזרחי והמערבי. אני כותב ספר בשפה האנגלית על התפתחות התפיסות של חכמי המזרח לנושא הגיור בעת החדשה – ספר המשלב בין שני תחומי מחקר שהעסיקו אותי מזה זמן רב. בקרוב יוצא לאור ספר שערכתי עם עמיתי פרופ' עמיחי רדזינר ופרופ' אלימלך ויסטרייך, ובו מאמרים העוסקים בפנים שונות של משנתו ההלכתית והרעיונית של הרב עוזיאל, שהיה לדעתי מגדולי הרבנים בעולם היהודי במאה העשרים, אך לא זכה להכרה הראויה מצד הציבור הדתי. ויש לי 'בקנה' עוד כמה וכמה מאמרים ומחקרים, שברצוני להביא לידי מימוש. יש לי גם תכניות לשיתופי פעולה עם מסגרות וגורמים שונים, שההלכה, הגיור, ומורשת חכמי המזרח חשובים גם בעיניהם. אם ה' יזכה אותי בבריאות הגוף והרוח, אני מקווה להמשיך ולעסוק בכל העניינים הללו – וכן, לבלות זמן רב ואיכותי עם רעייתי אביגיל, ולהתראות הרבה עם בני, בנותי, נכדי ונכדותי. אכ"ר.

פרופ' צבי זוהר, אני מודה לך על השיחה, ומאחל לך הרבה מאוד הצלחה.

אילו תמורות ראית לאורך השנים, בעולם האקדמי, ואולי גם בחברה הישראלית? כיצד אתה מרגיש כלפי העתיד, בשני התחומים האלה?

בעולם האקדמי של מדעי היהדות ניתן לדעתי לומר, שהחלוקה הדיסציפלינרית החזקה, שמקורה (להבנתי) בעולם האקדמי הגרמני, הלכה והתפוגגה יותר ויותר, מאז שהייתי סטודנט ועד ימינו. הדבר קרה למרות ההתנגדות של הגווארדיה הוותיקה. ולדעתי, הרבה בזכות מכון הרטמן, שהיה חלוץ בכיוון זה, ובהמשך בזכות בתי מדרש חוץ-אקדמיים נוספים, שאף חלקם הוקמו בשיתוף של אנשים שלמדו תחילה במכון הרטמן. וחלקם האחר קמו מתוך תחרות אך תוך אימוץ העיקרון של גישת לימוד כולית, המערבת הרבה פרספקטיבות והרבה דיסציפלינות במבט משולב על החומר הנלמד. על המגמה הזאת אני מאוד מברך.

באשר לחברה הישראלית – נראה לי שיש שתי מגמות לכאורה סותרות. מחד גיסא, קיטוב הולך וגובר בתחום הרטורי, שמתחזק מאד עקב הרשתות החברתיות שם אנשים מרשים לעצמם להתבטא בקיצוניות ובהתלהמות מדהימות, ומשם השפעה על העיתונות וכלי התקשורת שאף הם מרגישים צורך להתבטא באופן מקצין על מנת לזכות בהתעניינות הציבור. קיטוב זה הינו מאד שלילי בעיני. אך מאידך גיסא, יש לדעתי תהליך הפוך, שבו הרוב הגדול של הציבור היהודי בעצם הולך ומתכנס לעבר מרכז-עובד משותף. כך, חלקים גדולים בציבור החרדי כיום הם הרבה יותר 'ישראלים' מאשר היו כאשר הייתי תלמיד תיכון. מאידך גיסא, הציבור ה'חילוני' הינו ברובו הרבה פחות מילטנטי בשלילת המסורת והתרבות היהודית מאשר היה בעשורים הראשונים של המדינה (כאשר הייתי בתיכון, היה מאד מקובל שחילונים יכריזו 'אני ישראלי ולא יהודי'; בתי מדרש חילוניים לא היו כלל בנמצא, מלבד אולי בסמינר אורנים, וכן הלאה). הציבור ה'מזרחניקי' היה הרבה יותר משעמם והולך בתלם, וחסר היה את כל התסיסה והרב גוניות שיש בהווה. ואסיים זאת בהדגמה הקשורה גם לעולם האקדמי: כאשר הייתי נער, היחידים שנשאו בתואר רב-ד"ר היו כמה אנשים מבוגרים ילידי גרמניה. ואילו היום, יש מספר הולך וגובר של רבנים בעלי כיפות סרוגות, המשלבים במודע לימודים אקדמיים עם לימודים תורניים, ולא זאת בלבד שאינם נפגעים עקב כך אלא עולמם הדתי מתעשר ומתעדן.

מלגת נשיא האוניברסיטה: אקטרינה אולשקביץ

אקטרינה (קטיה) אולשקביץ הגיעה אלינו מרוסיה במסגרת מלגת הנשיא לדוקטורנטים. ביקשנו מקטיה לספר מעט על עצמה:

נולדתי ב-1992 בעיירה קטנה בדרום רוסיה ששמה נובוצ'רקסק. סיימתי את התואר הראשון ואת התואר השני באוניברסיטת מוסקבה, בפקולטה ללימודי אסיה ואפריקה בחוג למדעי יהדות. התמחיתי בשפה העברית ובתולדות עם ישראל. גם בתואר ראשון וגם בתואר שני כתבתי עבודת תיזה על ספרות חז"ל תחת הנחייתו של פרופ' ארקדי קובלמן: חקרתי את דימויו של ר' שמעון בר יוחאי בתלמוד הבבלי והירושלמי.

כשסיימתי את לימודי התואר הראשון, התקבלתי לעבוד עם אוסף הספרים של משפחת שניאורסון. לפני המהפכה הרוסית אוסף זה היה שייך לאדמו"רי חב"ד, אחר כך הולאם ונמצא עכשיו בסניף של הספרייה הרוסית הלאומית במוזיאון היהדות והסובלנות במוסקבה. עסקתי במחקר ספרי האוסף. יותר מכול התעניינתי בחיים היומיומיים של הספרים, כלומר איך השתמשו אנשים בספרים, מה כתבו בתוכם, מה היה הבדל בין יחס המבוגרים לספר לבין יחס הילדים וכו'. עסקתי הרבה במחקר המוצא ובסימני בעלות שאפשר לזהות בספרים של אוסף שניאורסון.

בעבודת הדוקטורט אני מתכוונת לחקור את הילדות היהודית בתחום המושב בסוף של המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20 ולהתמקד ביחס לילד בתוך המשפחה ובעולמו הפנימי של הילד.

חוץ מרוסית אני יודעת עוד שמונה שפות כולל כמה שפות נכחדות. במקביל לעבודה האקדמית אני מתרגמת ספרים מאנגלית וגרמנית לרוסית. אני גם חובבת ספורט, ריקודים איריים, טיפוס הרים, סקי ואגרוף.

סטודנטיות מצטיינות: בטכס שנערך ב- 4.6.2018, קבלו שתיים מתלמידות המחלקה, רוני להמן, תלמידת תואר ראשון, ואלישבע פרידלנדר, תלמידה לתואר שני, את פרס הרקטור לתלמידים מצטיינים. כל הכבוד לשתייהן!

רוני להמן מקבלת תעודת הצטיינות מידי הרקטור, פרופ' מירי פאוסט

אלישבע פרידלנדר מקבלת תעודת הצטיינות מידי הרקטור, פרופ' מירי פאוסט

בטכס שהתקיים ב- 5.6.2018, זכו שתי תלמידות מחקר של המחלקה בפרסים מטעם מרכז פניה גוטספלד הלר לחקר האשה ביהדות.

אלישבע פרידלנדר כותבת עבודת מ.א. בהנחיית פרופ' דברה קפלן בנושא התדיינות נשים לפני בתי דין רבניים בקהילות אלזס-לורין בשנים 1648 – 1791.

לאה קלצ'יקו כותבת עבודת דוקטורט בהנחייתו של פרופ' יחיעם וויץ, בנושא "נשות מפא"י: חברות הכנסת מטעם מפא"י מן הכנסת הראשונה ב- 1949 ועד למהפך בבחירות 1977".

יצחק מלכה, הכותב עבודת דוקטור על עובדיה ספורנו אצל פרופ' דוד מלכיאל, ומלמד במכללת אפרתה, הרצה בכנס בינלאומי על משנתו הפילוסופית של ספורנו כשיח בין יהודים לנוצרים שהתקיים באוניברסיטת המבורג שבגרמניה. מלכה הרצה על השתקפות הפילוסופיה בטיפוגרפיה: צורת הדפוס והאותיות.

פעילות המכונים והקתדראות שבמחלקה

בטכס משותף למכון לחקר השואה ע"ש ארנולד וליאורה פינקלר והסמינר המחלקתי שנערך ביום כ"ד אייר תשע"ח, 9.5.18, קיבלה הדוקטורנטית סילביה הרשקוביץ פרס ע"ש הסופרת שרה-פלג זיסקינד ואלעזר זיסקינד, על עבודתה על "פעילות נשים ציוניות ברומניה במחצית הראשונה של המאה ה-20: האגודה התרבותית של הנשים היהודיות ברומניה ACFE 1919 - 1948 כמקרה מבחן". במפגש הרצה גם ד"ר עמית ורשיצקי (אונ' תל-אביב) על "המטאפיזיקה של גזע: השקפת העולם הנאצית בין מדע ואמונה".

סילביה הרשקוביץ, פרופ' דני מכמן וד"ר עמית ורשיצקי

ההרצאה השנתית של הקתדרה ע"ש בראון לתולדות היהודים בגרמניה התקיימה ב-21.3.2018, במסגרת הסמינר המחלקתי ע"ש יהושע קניאל. במפגש זה הרצה ד"ר שטפן וונדרהורסט מן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת וינה, על עבודתו של כריסטיאן ווילהלם פון-דום (1751-1820) כעורך-דין. פון-דום היה היסטוריון והוגה דעות גרמני לוותרני, אשר היה ידוע בתמיכתו במתן שוויון זכויות ליהודים.

פרופ' פיינר מציג את ד"ר וונדרהורסט

ב-6.6.18 קיימה הקתדרה יום עיון תחת הכותרת: "פרומט יקירתי! מכתבים ומתכתבים כמקור היסטורי".

משתתפים ביום העיון

בוגר המחלקה ד"ר אלכסנדר אברהם קיבל את פרס חוה אגמון מטעם המכון הבינלאומי לגניאולוגיה יהודית

ד"ר אברהם, שכתב את עבודת הדוקטורט שלו בהנחיית פרופ' אהרן דמסקי, זכה בפרס על מחקר שכותרתו "השלכות היסטוריות של שמות משפחה יהודיים בממלכת רומניה". בעבודה זו, ריכז ד"ר אברהם בסיס-נתונים של יותר מ-28,000 שמות משפחה, כולל וריאציות פונטיות וגראפיות, שהיו בשימוש היהודים בארצות דוברות רומנית מן המאה ה-16 ועד סיום מלחמת העולם השנייה ברומניה, ב-1944. מילון שמות-המשפחה הרומניים, שאמור להתפרסם במהלך שנת 2019, יהיה כלי-מחקר חשוב עבור כל מי שעוסק בגניאולוגיה יהודית. ד"ר אברהם משמש כמנהל "היכל השמות" ביד ושם מאז 1988 ומנהל בסיס הנתונים המרכזי של הארגון מאז שנת 2000.

כנס "תולדות יהודי פולין: בחינה מחודשת" לכבוד פרופ' גרשון בקון ומשה רוסמן

בימים 7-9.11.2017 קיימה המחלקה כנס בינלאומי בנושא תולדות יהודי פולין. הכנס התקיים לכבודם של שני חברי סגל שפרשו בשנה הקודמת, הפרופסורים גרשון בקון ומשה רוסמן, שניהם מבכירי חוקרי יהודי פולין בארץ ובעולם. את ההרצאה המרכזית בערב הפתיחה נשא פרופ' דוד אנגל מאוניברסיטת ניו יורק. במשך שני הימים הבאים נערכו בסך-הכל שבעה מושבים, שעסקו ביהודים בפולין בתקופה המודרנית המוקדמת, בכלכלה ובחברה, בחסידות, ביחסים בין יהודים וגויים בפולין, ברבנות בפולין, ובהיסטוריוגרפיה היהודית-פולנית המודרנית. בסוף היום הראשון נשא פרופ' רוסמן דברי סיכום, ואת היום השני סיכם פרופ' בקון. בסך הכל השתתפו בכנס מעל 20 חוקרים מאוניברסיטאות שונות בארץ, בפולין, בגרמניה ובארצות הברית. בראש הועדה המארגנת עמד ד"ר אוריאל גלמן מן המחלקה שלנו.

חתני השמחה: פרופ' גרשון בקון ופרופ' משה רוסמן

ספר חדש מאת ד"ר אוריאל גלמן:

השבילים היוצאים מלובלין: צמיחתה של החסידות בפולין, בהוצאת מרכז זלמן שזר. הספר מציג היסטוריה חברתית ותרבותית של תנועת החסידות בפולין בשלהי המאה השמונה עשרה ובראשית המאה התשע עשרה. הספר מתאר כיצד הפכה החסידות מ'חבורה' של מיסטיקנים ל'תנועה' דתית-חברתית גדולה ותוססת, שהשפיעה על החברה היהודית במזרח אירופה וממשיכה להשפיע על התרבות היהודית גם בימינו. במוקד הספר עומדת ביוגרפיה קיבוצית של המנהיגות החסידית בפולין, ובראשה ר' יעקב יצחק הורוויץ, 'החווה' מלובלין (1745-1815) ותלמידיו, על רקע תקופתם.

השבילים היוצאים מלובלין בוחן את החידוש הגדול ביותר של תנועת החסידות: המנהיג החסידי, הצדיק (או ירבי, 'אדמו"ר'). הספר מתאר את דרכי עלייתו של הצדיק למנהיגות ואת החצר לכלתה והעלייה לרגל אליה. מקום מרכזי ניתן לתפיסות מנהיגות שונות של הצדיק: האם עליו לשמש רק מורה רוחני או גם מחולל נסים ועושה פלאות? כיצד עליו לנהל את יחסיו עם הקבוצות השונות של חסידיו? הספר בוחן מחדש את הדימוי הרווח של חסידות בפולין ובעיקר את דימויה של חסידות פשיסחה, ומראה כי המנהיגות הרבגונית היא זו שהביאה לפריחתה של החסידות בפולין ולצמיחתה של התנועה כפי שהיא מוכרת לנו כיום.

במסגרת הקתדרה לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותה על-שם מרסל ומריה רוט, בשיתוף עם החברה ההיסטורית הישראלית ובארגונו של ד"ר אוריאל גלמן, נערכה הסדנה הדו-שנתית של חוקרים צעירים מישראל ומפולין על תולדות יהודי פולין. הסדנה התקיימה בבית-דניאל שבזיכרון יעקב ב 25-27 ביוני 2018, והשתתפו בה דוקטורנטים ופוסט-דוקטורנטים שהציגו את נושאי מחקריהם. במהלך הסדנה נערך דיון חשוב ומעמיק, בהשתתפות חוקרים בכירים מהארץ ומפולין, על עתיד מדעי היהדות בפולין ועתיד חקר יהדות פולין, לאור ההתפתחויות הפוליטיות שהיו לאחרונה בפולין. פרופ' משה רוסמן נשא את הרצאת הפתיחה על הפוליטיקה של ההיסטוריוגרפיה על יהדות פולין.

מחלקה מצטיינת בהוראה

בטכס שהתקיים ב- 28 במאי 2018, קיבלה המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו את אות המחלקה המצטיינת בהוראה מתוך כלל מחלקות האוניברסיטה. אות זה ניתן לאור הציונים המצויינים של כלל מרצי המחלקה בסקרי הוראה שנערכו בשנה הקודמת, ומשקפת את שביעות רצונם של הסטודנטים בכלל הקורסים במחלקה. לצד התעודה, קבלה המחלקה תקציב מיוחד עבור פעילות חברתית לסגל המחלקה.

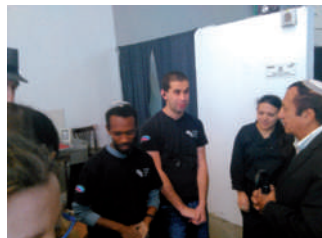

פרופ' עמנואל פרידהיים מקבל את תעודת ההצטיינות בשם סגל המחלקה.

מרצה מצטיינת: ד"ר דברה קפלן

בטכס שנערך ב- 28 במאי 2018, קבלה ד"ר דברה קפלן תעודת הצטיינות בהוראה מטעם רקטור האוניברסיטה. תעודה זו משקפת את ההערכה הרבה שלה זוכה ד"ר קפלן מתלמידיה בקורסים השונים שהיא מלמדת.

פרופ' גימאני ב"שיח חרשים"

ב-23.5.18 התארח הרב הראשי של היהודים הקראים בארץ, חכם משה פירוז, בכיתתו של ד"ר דותן ארד, במסגרת הקורס של דותן על היהודים הקראים בימי הביניים. הרב פירוז הציג את עיקרי הדוקטורט שלו, העוסק במעבר ההגות הקראית מירושלים לביזנטיון, במאות ה-11 וה-12 והשיב לשאלות רבות של הסטודנטים/ות בנוגע להלכה, החינוך והמסורת הקראית. ההרצאה הייתה מרתקת והציתה את הסקרנות של כולם.

ד"ר דותן ארד והרב חכם משה פירוז

סיורים לימודיים: תלמידי הקורסים של פרופ' יגאל לוי (וגם אחרים שהצטרפו אליהם) סיירו במהלך השנה במספר אתרים היסטוריים וארכיאולוגיים, בעיקר כאלה הקשורים לתקופת המקרא. בין היתר, סיירו הסטודנטים במוזיאון ישראל, ברמת רחל, בתל שילה, בהר גריזים, בשומרון (סבסטיה), בתל מגדו, בהר תבור, בתל צפית (גת פלשתים) ובתל עדולם. לסיורים אלה יש תרומה גדולה מאוד להבנת החומר הנלמד אצל הסטודנטים, והם גם מהווים חוויה לימודית וחברתית חשובה.

עם סטודנטים בראש הר גריזים, צופים על העיר שכם

ב-10.10.2018 השתתפו חברי סגל המחלקה בסדנת הכנת שוקולד, שהתקיימה בביתה של גבי כוכבה עקרבי. בסדנה, הכינו חברי המחלקה, בהנחייתה של השוקלוטירית עירית ברנשטיין, פרלינים ועוגיות שוקולד מסוגים שונים, וכל אחד ואחת חזר הביתה עם ממתקים משמינים! הסדנה מומנה מכספי הפרס שזכתה בו המחלקה על הצטיינותה בהוראה בשנה החולפת.

פרופסורים מבשלים: אדם פרזיגר, קימי קפלן ועדי שרמר בסדנת השוקולד

הפרס השנתי לזכר פרופ' פנחס חורגין, מייסד האוניברסיטה, שמוענק לתלמיד שכותב עבודת דוקטור במחלקתנו, ניתן ב-7.3.2018, במסגרת הסמינר המחלקתי של המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו. זוכה הפרס השנה היה ד"ר אביתר זנבר, שכתב עבודה בנושא "הפרובינקיות הרומיות בעיני חכמי ארץ-ישראל בתקופת בית-שני, המשנה והתלמוד: היבטים היסטוריים, גיאוגרפיים ותרבותיים" בהדרכתו של פרופ' עמנואל פרידהיים. במפגש הזה, הרצה ד"ר זנבר בנושא "מקורות חז"ל: מאי זהוהו הוה?".

ד"ר אביתר זנבר

ביום 25.1.2018 זכו חברי המחלקה לחוויה בלתי נשכחת במרכז "נא-לגעת" ביפו. זהו מרכז המוקדש להנגשת חוויותיהם של חרשים-עוורים לכלל החברה הישראלית, ומפעיל תיאטרון, מרכז סדנאות ומסעדה. חברי המחלקה השתתפו בסדנת פיסול בחומר בחשכה מוחלטת, ואחר-כך ישבו לארוחת צהרים המוגשת על-ידי מלצרים חרשים ועוורים העובדים המקום.

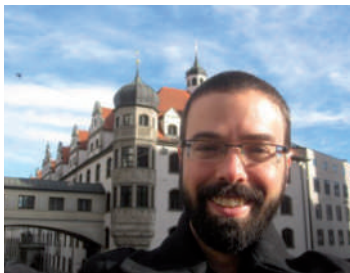
צאתכם לשלום ובואכם לשלום

זמננו שבאוניברסיטה העברית בירושלים. עבודתי עסקה ביהודי אורוגוואי במדינתם ובפזורה העולמית שנוצרה עקב הגירתם של רבים למדינות אחרות בין השנים 1948 - 2010. אמנם, זה היה חקר אירוע מוגדר, אולם היה לו פוטנציאל מצוין לאבחון וליישום מערך רחב של תיאוריות ותובנות על הגירה, על תרבות והזדהות, ועל קשרים והקשרים טרנס-לאומיים בקרב האוכלוסייה הנחקרת. במסגרת העבודה נבנה בסיס נתונים חדש שנאסף על ידי וכלל כ- 1500 איש המתגוררים ב-17 מדינות בעולם, וכן להיקף משמעותי של חומרי תיעוד בעל פה.

תחום חקר יהדות זמננו הינו פרויקט אינטלקטואלי ואקדמי אינטגרטיבי המתמודד עם סוגיות ואתגרים קיומיים של החברה הישראלית והעם היהודי. זה פרויקט יקר עבורי, שאני חשה מחויבות להמשיך ולפתחו במסגרת מחקרית. השנה, כחלק ממסע זה, אזכה ללמד את הקורס "סוגיות ביהודית בזמננו: דמוגרפיה, סוציולוגיה, הגירה והזדהות", וכן את הקורס "תנועת ההגירה והזדהות קולקטיבית במרחב היהודי באמריקה הלטינית בזמננו", וכמובן אלמד גם מתלמידי. פרט נוסף חשוב ויקר - אני גם אימא לחמש בנות מתוקות.

שמי צפיר ברזילי, אני

נשוי ואב לבן, מתגורר בגבעתיים. אני אלמד השנה סמינר תואר ראשון המתמקד ביחסי יהודים ונוצרים בימי הביניים המרכזיים והמאוחרים. את לימודי התחלתי

באוניברסיטה העברית בירושלים, שם סיימתי תואר בוגר בהיסטוריה כללית ובתוכנית אמירים למדעי הרוח. גם את תואר המוסמך שלי בהיסטוריה למדתי באוניברסיטה העברית, ובו התמקדתי בחקר ימי הביניים באירופה, ובעיקר בהשפעתם של המגפה השחורה ומשבר המאה הארבע-עשרה על היחס למיעוטים בחברה זו. המשכתי ללימודי דוקטורט בהיסטוריה אירופאית של ימי הביניים באוניברסיטת קולומביה בניו-יורק ובמסגרת זו המשכתי להעמיק בנושא זה. עבודת הדוקטורט שלי עוסקת בהאשמות בהרעלת בארות שהופנו כנגד מיעוטים (בעיקר כנגד יהודים, כמובן) באירופה של המאות הארבע-עשרה והחמש-עשרה. ניסיתי להבין כיצד התפתחו ההאשמות הללו, באילו נסיבות

לאור כמה שינויים בהרכב סגל המחלקה, כתב ראש המחלקה פרופ' קימי קפלן את הדברים הבאים:

לאחר 15 שנים של הוראה במסגרת התוכנית ביהדות זמננו, אנו נפרדים מפרופ' לילך לב-ארי. משרתה של לילך היא במכללת אורנים ומעבר להוראה ומחקר היא נושאת בתפקידים שונים במכללה, ולמרות זאת היא לימדה ביהדות זמננו שנה אחר שנה במסורות, באחריות ובמקצועיות שראויים להמון הערכה והוקרה. לילך, נתברכנו וזכינו. תודה רבה על כל אשר עשית עבור התוכנית ביהדות זמננו, ועל מאור הפנים, הצניעות והחביבות הרבה שבהם עשית הכל.

תחומי ההוראה והמחקר של לילך הם דמוגרפיה וסוציולוגיה בני זמננו, ואת החסר שלילך מותירה תמלא השנה ד"ר מאיה שורר-קפלן (אין בינינו קרבת משפחה ואין בינה לבין דברה קרבת משפחה ואין בין דברה לביני קרבת משפחה. זה מתחיל להיות מסובך...). מאיה סיימה עבודת דוקטור בהדרכתו של פרופ' סרג'ו דלה-פרגולה והיא עוסקת בדמוגרפיה ובסוציולוגיה יהודיים בני זמננו, והתמחתה במיוחד ביהודי אמריקה הלטינית. מאיה תלמד את הקורס שלימדה לילך וכן קורס על יהודי אמריקה הלטינית, תחום ומרחב שעד השנה לא היה להם כל ייצוג בתוכנית הלימודים של המחלקה.

ד"ר דברה קפלן שוהה השנה במכון ללימודים מתקדמים באוניברסיטה העברית בירושלים ותלמד לכן באופן חלקי בלבד. כדי להשלים את החסר של היצע הקורסים בתקופת ימי הביניים הצטרף אלינו ד"ר צפיר ברזילי, שסיים עבודת דוקטור באוניברסיטת קולומביה שבניו-יורק בהנחייתם של פרופ' אדם קוסטו ופרופ' אלישבע קרליבך בנושא של היהודים וטענת הרעלת הבארות. הקורס שילמד צפיר יתמקד ביחסי יהודים ונוצרים.

לילך, צאתך לשלום ותודה מחודשת; מאיה וצפיר, ברוכים הבאים לשניכם ואיחוליי לשנת הוראה מוצלחת, מאתגרת ומהנה.

ואנחנו, מצדינו, בקשנו משני חברי הסגל החדשים להציג את עצמם:

שמי מאיה שורר-קפלן. למדתי בתיכון

ללימודי נגב, מדבר וסביבה שבמדרשת שדה בוקר. בצבא שירתי כמאבחנת פסיכוסכנית והייתי אמונה על קביעת נתוני האיות של המיועדים לשירות הביטחון. סיימתי לימודי תואר ראשון, תואר שני ודוקטורט במכון ליהדות

חדשות חברי הסגל

פרופ' משה אורפלי פרסם מהדורה חדשה ומוערת של **פירוש חמאת החמדה לחמישה חומשי תורה עם הפטרות** מאת ר' שת הרופא בן יפת מארם צובה. זו מהדורה מתומצתת, שהיא כל מה ששרד מפירושו הגדול של ר' שת, שהיה אחד מגדולי חכמי סוריה, וחי בחלב במאה ה-13. מהדורה זו, שיצאה בהוצאת אוניברסיטת תל אביב, מובססת על שני כתבי יד, האחד באוסף הנמצא בבר-אילן, והאחר באוסף הנמצא בבית המדרש לרבנים בניו-יורק.

פרופ' ג'ודי באומל-שוורץ סיימה את תפקידה כראש בית הספר ללימודי יסוד ביהדות, וגם את תפקידה כראש המרכז לחקר האשה ביהדות ע"ש פניה גוטספלד הלר, ונכנסה לתפקיד ראש המכון לחקר השואה ע"ש ארנולד וליאונה פינקלר, במקום ראש המכון הפורש פרופ' דן מכמן.

ד"ר אוריאל גלמן נשא הרצאת אורח פומבית באוניברסיטת רוטגרס, בה דיבר על אודות הספר שהיה שותף לחיבורו: *Hasidism: A New History*. ד"ר גלמן גם השתתף בכנס בינלאומי על תולדות יהודי פולין שהתקיים באותה האוניברסיטה.

פרופ' ירון הראל שהה במהלך סמסטר האביב כפרופ' אורח במכון ללימודי יהדות ולימודי ישראל ע"ש דיאנה וגילפורד גלזר במחלקה לפילוסופיה של אוניברסיטת נאנג'ינג בסין. מלבד הרצאות על נושאים בתחומי התמחות,

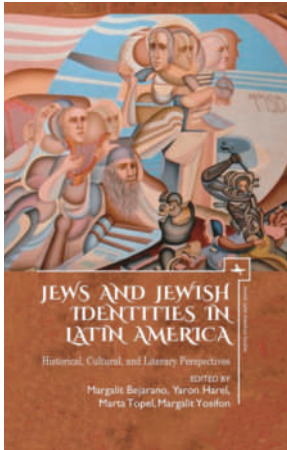
הן הופנו כנגד קבוצות מיעוט שונות, ומדוע הן נעלמו לבסוף. לשם כך, הסתמכתי בעיקר על מקורות ארכיוניים: סיכומי משפטים כנגד חשודים בהרעלת בארות, חקיקה עירונית ומלכותית בנושא, ותכתובת בין הרשויות שטיפלו בניהול המשפטים ורדיפת החשודים. דווקא מתוך העיסוק בצדדים ה"טכניים" של הפניית האשמות וניהול הרדיפה נגד המיעוטים, הצלחתי להגיע לתובנות חדשות אודות הדינמיקה החברתית שיצרה ואיפשרה אותן.

מאז סיום הדוקטורט, לפני כשנתיים, אני עמית בקבוצת המחקר של המועצה האירופאית למחקר (ה-ERC) "אל מעבר לאליטה: חיי יום יום יהודיים באירופה בימי הביניים". הקבוצה, המנוהלת על ידי פרופ' אלישבע באומגרטן וממוקמת באוניברסיטה העברית, שמה לה למטרה לשרטט דיוקן מפורט יותר של אורחות החיים של יהודי אשכנז בימי הביניים. במסגרת זו, המשכתי לעסוק בקשרים שנתקמו בין יהודים ונוצרים באירופה, תוך התמקדות במפגשים יום יומיים שגרתיים ושלווים, ולא דווקא בעימותים, רדיפה או משבר. בעיקר מעניינים אותי מפגשים הקשורים במקורות מים או בטקסים הקשורים למים. איזה מידע חלקו יהודים ונוצרים ליד הבאר השכונתית? האם היו הבדלים באופן בו יהודים ונוצרים השיגו מים לשתיה, לבישול ולרחצה, והאם הבדלים אלו השפיעו על התפיסות והאמונות שלהם אודות המים כחומר וכמשאב? כיצד עיצבו ההבדלים בתפיסות הללו את הטקסים והפולחנים הקשורים למים בכל אחת מהדתות, הן ברמה התיאולוגית והן ברמת התרבות העממית? שאלות אלו יעמדו במוקד מחקרי בשנים הבאות. אשמח ללמוד וללמד נושאים אלו בשיתוף עם חברי הסגל והסטודנטים במחלקה - שתהיה שנת לימודים מהנה ופוריה לכולנו!

סליה שוורץ לומדת כתב יתדות בקורס של פרופ' לוי

פרופ' ירון הראל הוא אחד העורכים של קובץ המאמרים *Jews and Jewish Identities in Latin America: Historical, Cultural, and Literary Perspectives* יחד עם ד"ר מרגלית בז'רנו, פרופ' מרתה טופל וד"ר מרגלית יוסיפון, שיצא לאור בהוצאת Academic Studies Press. קובץ זה מהווה תרומה גדולה לשדה המחקר ההולך ומתרחב של יהדות אמריקה הלטינית, ומציע נקודות-מבט שונות של ההתפתחות החברתיות, הפוליטיות והתרבותיות של הקהילות היהודיות באזור זה של העולם.

פרופ' דוד מלכיאל יזם מחקר בשם "שגרירי קדושה", שמטרתו לחקור את חוויית המפגש בין הזר והמקומי, נושא ידוע ונחקר במדעי החברה, מתוך ההקשר של ההיסטוריה של עם ישראל. המקרה הנבחר הוא מסעו של השד"ר – שלוחא דרבנן – בעת החדשה המוקדמת ובתחילת העת החדשה (מאות ט"ז-י"ט) אל קהילות ישראל בתפוצות כדי לגייס תרומות עבור היישוב בארץ ישראל.

פרופ' אדם פריזגר נבחר כחבר הנהלת האיגוד האמריקאי למדעי היהדות, ה-AJS.

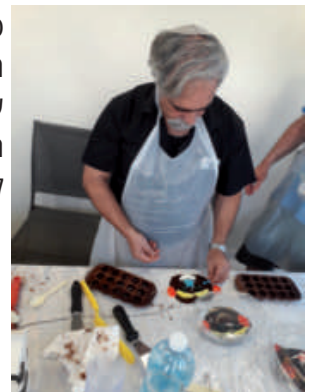
פרופ' פריזגר היה אחד ממארגני הסמינר ליהדות מודרנית ועכשוויות שהתקיים באוניברסיטת אוקספורד שבאנגליה בחודש יולי. נושא הכינוס הבינלאומי, שארך תשעה ימים, היה "מגדר ויהדות: נקודות-מבט בחקר העל-לאומיות ומחקר משווה של דתות", והשתתפו בו 15 חוקרים מאירופה, ישראל וצפון אמריקה, העוסקים במספר דיסציפלינות אקדמיות: היסטוריה, דתות, סוציולוגיה, מגדר, מיסטיקה, משפט, פילוסופיה ותקשורת. בנוסף לארגון הארוע, פרופ' פריזגר הרצה על התמודדות הרבנות האורתודוקסית באמריקה עם שאלות מגדריות, וניהל דיון על מגדר ודת בצה"ל.

פרופ' הראל הרצה גם בפני סטודנטים למדעי הדתות על נושאים שונים ביהדות כגון משמעותו של חג הפסח ועוד. על פי בקשת האוניברסיטה המארחת, פרופ' הראל ורעייתו תמי, למדו יחד גם קורס בעברית לתלמידי מחקר. בקורס זה השתתפו 20 סטודנטים שהפגינו עניין רב בשפה העברית, בעם היהודי ובמדינת ישראל.

פרופ' הראל נבחר לשמש כדקן הפקולטה למדעי היהדות, תפקיד שאותו החל למלא בחודש אוקטובר 2018. להלן ציטוט מדברים שנשא עם הבחור על ידי מועצת הפקולטה למדעי היהדות לכהן כדקן הפקולטה:

"הצגת מועמדותי לתפקיד דקן הפקולטה למדעי היהדות נעשתה לאחר התלבטויות רבות, שנמשכו זמן רב. אין זה סוד כי אהבתי הגדולה היא המחקר וההוראה, והידיעה כי תפקיד שכזה מצריך התמסרות כמעט טוטאלית לא יצרה אצלי מעולם אמביציה לתפקיד. החלטתי להגיש בכל זאת את מועמדותי נובעת בראש ובראשונה מפניותיהם של אחדים מחברי סגל הפקולטה אשר הביעו את אמונם ותקוותם כי אוכל לפעול למען קידומה ופיתוחה ולהציעיד אותה להישגים. אינני רואה במשרה זו שררה אלא זכות וחובה מוסרית כאחד. זכות לשרת את חברי הסגל, ביניהם מורים וחברים, ולהעניק להם סביבת עבודה חברית תומכת שתאפשר לכל אחד ואחת להתרכז בעבודת המחקר וההוראה בידיעה כי ענייני המנהלה מופקדים בידיים טובות. החובה המוסרית נובעת משום הכרת הטוב של מי שהיה סטודנט בפקולטה מיומו הראשון באוניברסיטה, והגיע לדרגת פרופסור מן המניין בה".

הדיקן החדש פרופ' ירון הראל בסדנת שוקולד

ד"ר יוסף שרביט פרסם את הספר עבריות ומעבר לה: דיוקן אינטלקטואלי של מנהיג רוחני בעידן מהפכני: הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניסו) 1922-1996 הוגה, מחנך ואיש מעשה: אלג'יריה, צרפת, ישראל, בהוצאת אדרא, תל-אביב. הספר מתחקה אחר מנהיגותו של הרב יהודא ליאון אשכנזי (מניסו) (1922-1996) ומתמקד בדמותו ההיסטורית כהוגה דעות, מחנך, מנהיג רוחני ואיש מעשה. הרב אשכנזי הילך על ציר דיאלקטי המאפיין תקופות מעבר ועידנים מהפכניים: הוא חי בעידן בו התרבות המערבית הייתה שרויה במשבר זהות, האסלאם הלוחמני החל להתעורר, והעם היהודי שרד משואה איומה ומהתבוללות עמוקה וקם לתחיה על אדמתו. מניסו היה כעין גשר נטוי מעל לתהומות הזהות השסועה של הזמנים המודרניים - גשר המגשר בין קודש לחול, בין מסורת למודרנה, בין מזרח למערב ובין הזהות האינדיווידואלית, הלאומית והאוניברסאלית.

פרופ' עדי שרמר זכה במענק מחקר מן הקרן הלאומית למדע, ביחד עם ד"ר ביני קצוף מן המחלקה לתלמוד. המענק נועד לאפשר את השלמת המהדורה המדעית של ליברמן על התוספתא. מהדורת ליברמן מקיפה את התוספתא לסדר זרעים, סדר מועד וסדר נשים, ואילו החלק הראשון של סדר נזיקין (מסכתות בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא) יצא לאור אחרי מותו. בכוונתם של פרופ' שרמר וד"ר קצוף להמשיך את המהדורה ולהשלימה עד סוף סדר נזיקין. פרויקט זה בא בעקבות הפרוייקט המשותף הקודם שלהם, שעסק בשיירי כתבי יד של התוספתא מגניזת קהיר ומכריכות ספרים שנתגלו באירופה.

פרופ' פרויגר הוזמן לדרום אפריקה, שם הוא הרצה באוניברסיטת קייפ טאון, בכנס לאומי של מחנכים יהודיים ביוהנסבורג, ושמש כמרצה אורח בשני בתי כנסת מובילים.

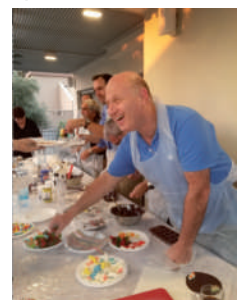
פרופ' עמנואל פרידהיים מונה בדצמבר 2017 לחבר שופטים למבחן הגנה על דיסרטציה באוניברסיטת הסורבון. באותו חודש, הוא גם השתתף בכנס בינלאומי על פילון האלכסנדרוני - חמישים שנות מחקר (*Les études philoniennes - regard sur cinquante ans de recherche - 1967-2017*). אף הוא באוניברסיטת הסורבון. בחודש יוני 2018 נתן הרצאה בכנס בינלאומי באוניברסיטת לוזאן שעסק בנושא סולידריות משפחתית ביצירת רעיונות וטכסטים.

פרופ' פרידהיים גם מונה לאחד מעורכי כתב העת *Revue des Etudes Juives*, כתב עת שמתפרסם זה קרוב ל-140 שנה!

ד"ר דברה קפלן זכתה במענק מהקרן הלאומית הישראלית עבור מחקרה מיפוי חיי יום בקהילות אשכנז. הפרוייקט דן בנושא של מרחבי קהילה, וכיצד גברים, נשים וילדים השתמשו במרחבים הללו בחיי היום-יום. בין ביתר, ד"ר קפלן דנה ברגולציית מרחבים אלו על ידי רשויות מקומיות, אשר התעצמה במהלך המאה השמונה עשרה. עיקר הפרוייקט מנתח את ההשפעתם של מיקום גיאוגרפי ספציפי (כגון גטו, נמל, עיר וכפר) על המבנה הקהילתי.

פרופ' קימי קפלן קודם לדרגת פרופסור מן המניין.

ספרו של פרופ' קפלן, **עמרם בלוי: עולמו של מנהיג נטורי קרתא**, שראה אור בהוצאת יד יצחק בן-צבי ומכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות, זכה בפרס שפירא מטעם האגודה ללימודי ישראל לספר הטוב ביותר לשנת 2018.

ראש המחלקה פרופ' קימי קפלן בסדנת שוקולד.